

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
імені В. М. КОРЕЦЬКОГО**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
академік НАН України

Ю.С. Шемшученко

2020 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА»**

**підготовки здобувачів вищої освіти
на третьому(освітньо-науковому) рівні**

на здобуття ступеня: доктор філософії (PhD)

за спеціальністю: 081-Право

галузі знань: 08- Право

Розглянуто та затверджено
на засіданні Вченої ради
Інституту
від «29» 10 2020 року
протокол № 7

КИЇВ – 2020

Розробник(и):

О. В. Батанов, доктор юридичних наук, професор

Затверджено на засіданні відділу конституційного права та місцевого самоврядування, протокол № 3 від «15» 10 2019 р.

Завідувач відділу Ю. С. Шемшученко

1 – Загальна інформація про навчальну дисципліну

Повна офіційна назва наукової установи	Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України
Повна назва навчальної дисципліни	Актуальні проблеми муніципального права
Повна назва структурного підрозділу	відділ конституційного права та місцевого самоврядування
Викладач	Батанов О. В., д.ю.н., проф. (2-ий рік підготовки, 4-й семестр).
Рівень вищої освіти	НРК України – 8 рівень, FQ-EHEA – третій цикл, EQF-LLL – 8 рівень
Форма навчання	денна/заочна
Передумови для вивчення дисципліни	наявність освітнього ступеня магістр (ОКР-спеціаліст)
Рік, та семестр вивчення навчальної дисципліни	2-ий рік підготовки, 4-ий семестр
Мова викладання, навчання, оцінювання	українська
Місце навчальної дисципліни в освітньо-науковій програмі	вибірковий компонент ОНП, цикл – професійної підготовки, (ВК-15)
Обсяг навчальної дисципліни	1 кредит ЄКТС/30 год., у тому числі: аудиторних занять: лекції -12 год, семінарські заняття - 8 год. Самостійна робота-10 год.
Форма поточного та підсумкового контролю	залік
Інструменти, обладнання та програмне забезпечення	Опорний конспект лекцій з даної дисципліни, підручники та навчальні посібники, монографії, статті у фахових виданнях, інтернет-ресурси, нормативні акти вітчизняного законодавства, що регулюють відносини в сфері наукової діяльності.
Електронна адреса відділу/ номер телефону	konstotdel.idp@ukr.net (044)279-04-06

2. Мета навчальної дисципліни:

надати аспірантам знання з актуальних проблем місцевого самоврядування та муніципального права як самостійної галузі національного права, сприяти вихованню поваги до здобутків і цінностей локальної демократії та прав людини, найважливіших муніципально-правових інститутів, явищ та процесів, виявлення здатності аспірантів аналізувати концептуальні проблеми сучасного муніципалізму та муніципальної дійсності, створення передумов для формування у них муніципальної культури та муніципальної правосвідомості

3. Попередні вимоги до опанування навчальної дисципліни:

1) знання понятійно-категоріального апарату юридичної науки отримані в результаті вивчення дисципліни «Актуальні проблеми муніципального права»; знання розвитку вчення про місцеве самоврядування, про муніципальне право як галузь права та науку, знання ідей та концепцій про походження місцевого самоврядування та муніципальне право; знання базових підходів щодо предмету, методів, системи, джерел муніципального права, знання особливостей системи місцевого самоврядування в Україні, отримані з дисципліни «Муніципальне право України»;

2) володіння навичками аналізу положень джерел муніципального права;

3) уміння збирати, обробляти та узагальнювати матеріали муніципально-правової практики.

4. Анотація навчальної дисципліни.

При вивченні дисципліни «Актуальні проблеми муніципального права» досліджується місцеве самоврядування як конституційна цінність, інститут конституційного ладу та громадянського суспільства, подається його муніципально-правове обґрунтування, розкривається його природа, особливості його регламентування державою; розкриваються особливості реалізації та захисту прав людини у сфері місцевого самоврядування. Цей вид прав визнається сутнісною характеристикою місцевого самоврядування та муніципального права, особливостями правосуб'єктності людини як члена територіальної громади.

5. Завдання (навчальні цілі) дисципліни: ознайомлення аспірантів із системою знань про місцеве самоврядування та муніципальне право; сприяння вихованню поваги до таких фундаментальних муніципальних цінностей як влада, свобода та рівність, а також таких муніципально-правових інститутів як муніципальні права людини, територіальні громади, які визнані первинними суб'єктами місцевого самоврядування, тощо; ознайомлення із прогресивним зарубіжним досвідом становлення, розвитку і функціонування інститутів локальної демократії.

6. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1.	Знати: теоретичні основи місцевого самоврядування та муніципального права, історію їх виникнення та тенденції розвитку у сучасному світі	Лекція, самостійна робота	<i>Експрес</i>	10
1.2.	Знати: загальні закономірності та особливості впливу на муніципальне право публічного та приватного права	Лекція, семінар, самостійна робота		10

1.3.	Знати: передумови для удосконалення публічно-правових та розширення приватних засад в муніципальному праві	Лекція, семінар, самостійна робота	опитування, доповіді та наукові роботи, модульна контрольна робота, колоквиум	10
1.4.	Знати: зміст категорій сучасного місцевого самоврядування та муніципального права	Лекція, семінар, самостійна робота		10
2.1.	Вміти використовувати здобуті знання при розробці пропозицій щодо удосконалення законодавства про місцеве самоврядування України	Лекція, семінар, консультація самостійна робота		20
2.2.	Вміти опрацьовувати наукові та нормативні джерела з метою узагальнення знань у сфері муніципального права, підготовки дисертації та інших наукових праць та виступів на конференціях, семінарах, круглих столах та інших наукових і науково-практичних заходах	семінар, самостійна робота		10
3.1.	Здатність брати участь у фахових експертних дискусіях щодо змісту та значення теоретичних засад у вітчизняному муніципальному праві в контексті європейських стандартів; вільно, переконливо та аргументовано доносити до широкої аудиторії власні інноваційні висновки та знання	Лекція, семінар, самостійна робота		10
4.1	Здатність до подальшого самостійного вивчення проблем розширення й вдосконалення муніципально-правового регулювання в сучасному законодавстві України, а також до постійного самовдосконалення в зазначеній галузі	Лекція, семінар, самостійна робота		10
4.2.	Здатність застосовувати набуті знання у правотворчій, правозастосовній, правореалізаційній діяльності	Лекція, семінар, самостійна робота		10

7. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	3.1.	4.1	4.2
Програмні результати навчання (назва)									
ПРН-1 Знати основні теоретичні та концептуальні підходи щодо розуміння місцевого самоврядування та		+		+	+			+	

муниципального права, демонструючи системний науковий світогляд та правовий кругозір.									
ПРН-2 Вміти застосовувати нові цілісні знання про місцеве самоврядування та муніципальне право у науково-дослідній та практичній діяльності.	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-3 Вміти формулювати переконливі аргументи на підтвердження наукових гіпотез щодо розуміння правової природи місцевого самоврядування, завдань та функцій муніципального права	+	+	+		+	+	+		+
ПРН-4 Уміння з нових дослідницьких позицій формулювати загальну методологічні підходи щодо розуміння правової природи місцевого самоврядування та муніципального права, використовувати їх у процесі власного наукового дослідження, усвідомлювати актуальність, мету і значення муніципально-правового знання для розвитку інших галузей юридичної науки, суспільно-політичного, економічного життя, національної правової та політичної систем, а також у контексті тенденцій розвитку муніципального права в умовах глобалізації	+	+		+		+	+	+	+
ПРН-5 Критично оцінювати нові тенденції розвитку муніципально-правової науки, оцінювати її потенціал, та генерувати нові ідеї.	+	+		+	+		+	+	+
ПРН-6 Вміти застосовувати концептуально-методологічні знання про сутність місцевого самоврядування та муніципального права для аналізу проблем в галузі юридичної науки	+	+		+		+	+	+	+
ПРН-7 Вміти генерувати нові наукові ідеї, визначати основні проблеми вітчизняного та зарубіжного законодавства про місцеве самоврядування, формулювати мету та завдання власного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності.	+	+	+		+	+	+		+
ПРН-8 Здатність презентувати українською мовою як усно, так і письмово, результати власного наукового дослідження на основі знань про місцеве самоврядування та муніципальне право, враховуючи їх роль та значення у сучасних процесах державотворення та	+	+	+			+	+		+

правотворення									
ПРН-9 Здатність вільно вести іноземною мовою професійний діалог з науковою спільнотою по проблемам сучасного про місцевого самоврядування та муніципального права, здійснювати презентацію свого власного наукового дослідження на міжнародних наукових конференціях, семінарах.									
ПРН-10 Уміння кваліфіковано відобразити результати опанування основами місцевого самоврядування та муніципального права у процесі власних наукових досліджень у наукових статтях та тезах, опублікованих як у фахових вітчизняних виданнях, так і у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз.	+	+		+			+		+
ПРН-11 Вміти самостійно формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми, які мають розширювати і поглиблювати стан наукових досліджень у сфері місцевого самоврядування та муніципального права.	+	+	+				+	+	+
ПРН-12 Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології, а також інноваційні технології у муніципальному праві, при спілкуванні, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації джерел; оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, встановлювати їх інформаційну цінність шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами.									
ПРН-13 Дотримуватися основних норм, прийнятих науковою спільнотою, з урахуванням зарубіжного досвіду спілкування, а також відповідних стандартів та принципів у муніципальному праві; здійснювати особистісний вибір у морально-ціннісних ситуаціях, що виникають у професійній сфері діяльності.	+	+					+	+	+
ПРН-14 Володіти методами діагностики рівня компетентності (навченості, вихованості, ціннісної позиції) студентів; методами й методиками сучасного муніципального права, моніторингу якості знань студентів для аналізу освітнього процесу, його корекції та зміни в умовах сьогодення.	+		+	+			+	+	+
ПРН-15 Здатність до постійного самовдосконалення та саморозвитку.	+		+		+		+		+

8. Форми оцінювання аспірантів

Система оцінювання знань аспірантів з кожної дисципліни включає поточний (у випадку визначення лише одного модуля), модульний та семестровий контроль знань, оцінювання результатів практики.

- *Поточний контроль* здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних занять.
- *Модульний контроль* проводиться з урахуванням даних поточного контролю за відповідний модуль і має на меті оцінку результатів знань аспіранта після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля.
- *Семестровий контроль* проводиться у формі екзамену чи заліку, визначених робочим навчальним планом у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

На початку вивчення відповідної дисципліни аспіранта повідомляють про наявність робочої навчальної програми, про кількість змістових модулів, зміст, форми проведення поточного (модульного) контролю та критерії їх оцінювання. При *поточному контролі оцінці підлягають*: рівень знань, умінь і навичок аспірантів, продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати виконання тестів тощо (максимальний бал -60).

Аспірант, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю (не склав ЗМ), має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання. Аспіранту, який не набрав прохідного мінімуму, за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання спеціальних тестів/контрольної роботи підвищеної складності, за виконання яких можна набрати до 40 балів. У випадку проведення поточного контролю комісією складність тестових чи контрольних завдань може бути підвищена і оцінюється до 50 балів.

Аспірант не допускається до складання заліку, якщо кількість балів, одержаних за змістові модулі (поточний контроль) упродовж семестру разом з максимально можливою кількістю балів, набраних на екзамені (заліку), в сумі не перевищуватиме **49** балів. Семестровий контроль у формі *заліку* - підсумкова кількість балів з дисципліни (*максимум 100 балів*) визначається з урахуванням балів отриманих під час заліку (максимальний бал - 40) та балів, отриманих за змістовні модулі (загальна сума балів, яку набрав аспірант за семестр). У відомості обліку успішності з навчальної дисципліни проставляються зведені дані за 100-бальною шкалою, за національною шкалою („*зараховано*”, „*не зараховано*”) та за шкалою ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F).

Таблиця відповідності шкали оцінювання

Оцінка за 100-бальною шкалою Інституту	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення
90 – 100	відмінно	A	Аспірант повністю оволодів програмою навчальної дисципліни, вільно оперує категоріальним апаратом; дає послідовні, чіткі і логічно побудовані відповіді на основні та додаткові питання; демонструє обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; аргументовано використовує їх, уміє застосовувати матеріал для винесення власних суджень.
80 – 89	добре	B	Аспірант достатньо повно оволодів програмою навчальної дисципліни, проте у відповідях допускає

			несуттєві неточності; з незначними помилками демонструє розуміння основоположних теорій і фактів та вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними; вільно оперує понятійним апаратом з несуттєвими неточностями.
65 – 79		C	Аспірант в цілому оволодів програмою навчальної дисципліни, проте при викладенні деяких питань (усно чи письмово) не вистачає достатньої глибини аргументації при оцінці наукових фактів, процесів, явищ, подій; оперує понятійним апаратом, допускаючи окремі неточності.
55 – 64	задовільно	D	Аспірант не в повному обсязі оволодів програмою навчальної дисципліни; матеріал викладає без глибокого осмислення, аналізу, порівняння та узагальнення. Фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає матеріал при усних або письмових відповідях.
50 – 54		E	Аспірант показує мінімально достатній рівень знань з дисципліни. У відповідях (усних чи письмових) допускає суттєві помилки та не може критично оцінити наукові факти, явища, події.
35 – 49	незадовільно	FX	Аспірант не володіє програмою навчальної дисципліни; дає неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і нерозуміння поставленого завдання.
1 – 34	неприйнятно	F	Аспірант показує неприйнятний рівень володіння програмою навчальної дисципліни.

Екзамен і залік вважається не зданими, якщо сумарна кількість балів з дисципліни не перевищує 49 балів.

- підсумкове оцінювання: залік

	ЗМ1	ЗМ 2	залік	Підсумкова оцінка
Максимум	30	30	40	100

9. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарських занять та самостійної роботи

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна (заочна) форма навчання			
	усього	у тому числі		
		л	с/з	самос.р.
	30	12	8	10
Модуль 1. Загально-теоретичні питання муніципального права				
<i>Змістовий модуль 1</i>				
Тема 1. Проблеми муніципального права як галузі права	5	2	1	2
Тема 2. Проблеми муніципального права як науки	5	2	1	2
Разом за змістовим модулем 1	10	4	2	4
Модуль 2. Спеціальні проблеми муніципального права.				
<i>Змістовий модуль 2</i>				
Тема 3. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування	4	2	1	1
Тема 4. Муніципальні права людини	3	1	1	1
Тема 5. Форми безпосередньої муніципальної демократії	3	1	1	1
Тема 6. Система місцевого самоврядування в Україні	4	2	1	1
Тема 7. Функції та компетенція місцевого самоврядування	3	1	1	1
Тема 8. Гарантії місцевого самоврядування в Україні	3	1	1	1
Разом за змістовим модулем 2	20	8	6	6
Усього годин:	30	12	8	10

ПЛАНІ ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ АСПІРАНТІВ

Модуль 1. Загально-теоретичні питання муніципального права

Тема 1. Проблеми муніципального права як галузі права

Лекція(2 год.)

1. Поняття муніципального права як галузі національного права.
2. Предмет і метод муніципального права як галузі права.
3. Місце муніципального права в правовій системі.
4. Система муніципального права як галузі права. Муніципально-правові інститути. Муніципально-правові норми, їх особливості.

5. Джерела муніципального права як галузі права.
6. Муніципальні правові відносини.
7. Методи правового регулювання муніципальних правових відносин.
8. Особливості суб'єктно-об'єктного складу муніципальних правових відносин.
9. Юридичні факти у муніципальному праві.

Тема 2. Проблеми муніципального права України як науки

Лекція(2 год.)

1. Від «радянського державного будівництва» до «муніципального права»: дискусія про поняття, предмет, завдання.
2. Поняття, предмет і система науки муніципального права.
3. Функції науки муніципального права.
4. Методологічні проблеми сучасної науки муніципального права.
5. Основні теорії (концепції) про походження місцевого самоврядування. Зародження наукових знань про місцеве самоврядування.

Тема 3 Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування

Лекція (2 год.)

1. Поняття та правова природа міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.
2. Становлення міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування.
4. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
5. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями.
6. Європейська хартія про участь молоді у муніципальному та регіональному житті.
7. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні.
8. Інші міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
9. Особливості сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та локальної демократії.

Тема 4. Муніципальні права людини

Лекція(2 год.)

1. Права і свободи людини і громадянина – головна мета місцевого самоврядування та основний предмет муніципального права.
2. Загальноправова характеристика муніципальних прав людини.
3. Локальний рівень нормативно-правової регламентації муніципальних прав людини.
4. Класифікація муніципальних прав людини.
5. Особливості реалізації громадянських прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.
6. Особливості реалізації політичних прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні.
7. Особливості реалізації економічних прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні.
8. Особливості реалізації соціальних прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні.
9. Особливості реалізації культурних прав і свобод людини і громадянина у місцевому самоврядуванні

Тема 5. Форми безпосередньої муніципальної демократії.

Лекція(2 год.)

1. Форми діяльності територіальних громад та прямої участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування – основа безпосередньої муніципальної демократії: поняття та політико-правова природа.
2. Система, класифікація та функції інститутів безпосередньої муніципальної демократії.
3. Місцевий референдум – пріоритетна форма безпосередньої муніципальної демократії.
4. Місцеві вибори як форма безпосередньої муніципальної демократії.

5. Загальні збори громадян за місцем проживання як форма участі населення у вирішенні питань місцевого значення.

6. Місцеві ініціативи, громадські слухання та інші форми участі жителів у здійсненні місцевого самоврядування в Україні.

Тема 6. Система місцевого самоврядування в Україні

Лекція(2 год.)

1. Поняття системи місцевого самоврядування.
2. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
3. Органи і посадові особи місцевого самоврядування в Україні.
4. Місцеві ради як представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.
5. Специфіка правового статусу районних і обласних рад.
6. Правовий статус сільських, селищних, міських голів.
7. Виконавчі органи місцевих рад. Правовий статус виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад.
8. Правовий статус органів самоорганізації населення.

Тема 7. Функції та компетенція місцевого самоврядування.

Лекція(2 год.)

1. Поняття функцій місцевого самоврядування.
2. Поняття і структура компетенції місцевого самоврядування.
3. Співвідношення понять «функція місцевого самоврядування» та «компетенція місцевого самоврядування».
4. Розмежування компетенції в системі місцевого самоврядування.
5. Система функцій місцевого самоврядування. Класифікація функцій місцевого самоврядування.
6. Функції та компетенція територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.
7. Загальна характеристика об'єктних функцій місцевого самоврядування. Політична, економічна, соціальна, культурна та екологічна діяльність суб'єктів місцевого самоврядування.
8. Основні зовнішні функції місцевого самоврядування.
9. Територіальний аспект здійснення функцій місцевого самоврядування. Функції територіальних громад сіл і селищ, функції територіальних громад міст.
10. Особливості здійснення місцевого самоврядування в Києві і Севастополі.
11. Особливості здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим.
12. Технологічні (процесуальні) функції місцевого самоврядування. Інформаційні функції, функції планування і програмування, нормотворчі, територіальні, матеріально-технічні, бюджетно-фінансові та контрольні функції місцевого самоврядування.

Тема 8. Гарантії місцевого самоврядування

Лекція(2 год.)

1. Поняття гарантій місцевого самоврядування.
2. Правове регулювання гарантій місцевого самоврядування.
3. Види гарантій місцевого самоврядування та їх реалізація.
4. Роль гарантій місцевого самоврядування у процесах становлення локальної демократії в Україні.
5. Конституційні гарантії місцевого самоврядування.
6. Гарантії правової самостійності місцевого самоврядування.
7. Гарантії організаційної самостійності місцевого самоврядування.
8. Гарантії економічної самостійності місцевого самоврядування.
9. Судовий захист місцевого самоврядування.
10. Інші форми захисту місцевого самоврядування.
11. Юридична відповідальність у муніципальному праві

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛКУ

1. Муніципальне право України як галузь права.
2. Предмет муніципального права України як галузі права

3. Методи правового регулювання муніципально-правових відносин.
4. Муніципально-правові інститути.
5. Муніципально-правові норми.
6. Джерела муніципального права України як галузі національного права.
7. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування.
8. Європейська хартія місцевого самоврядування: історія прийняття, основний зміст, значення у процесі становлення місцевого самоврядування в сучасній Європі
9. Всесвітня декларація місцевого самоврядування: історія прийняття, основний зміст, значення у процесі становлення місцевого самоврядування в сучасному світі
10. Особливості та форми сприйняття Україною міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування і місцевої демократії.
11. Муніципально-правові відносини: поняття, загальна суб'єктно-об'єктна характеристика.
12. Особливості муніципальної правосуб'єктності учасників муніципально-правових відносин
13. Юридичні факти у муніципальному праві.
14. Місце муніципального права як галузі права в правовій системі України.
15. Муніципальне право України як наука про місцеве самоврядування.
16. Предмет і методи науки муніципального права України
17. Основні джерела науки муніципального права України.
18. Еволюція науки муніципального права в Україні.
19. Основні теорії (концепції) походження місцевого самоврядування.
20. Муніципальне право як навчальна дисципліна. Роль муніципального права як навчальної дисципліни у процесі професійної підготовки юриста
21. Основні муніципальні системи зарубіжних країн.
22. Основні періоди становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.
23. Період Магдебурзького права та козацької демократії в Україні.
24. Місцеве самоврядування в Україні як складової частини Російської Імперії.
25. Політико-правові основи організації місцевої влади в Україні за радянських часів.
26. Місцеве самоврядування в Україні після проголошення незалежності.
27. Місцеве самоврядування за Конституцією України.
28. Місцеве самоврядування в умовах конституційної реформи. Основні тенденції розвитку місцевого самоврядування в сучасній Україні.
29. Місцеве самоврядування: теоретичне та юридичне визначення. Атрибути і критерії місцевого самоврядування.
30. Місцеве самоврядування як право населення на самостійне вирішення питань місцевого значення.
31. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства.
32. Місцеве самоврядування як інститут системи конституційного ладу.
33. Місцеве самоврядування як самостійний вид публічної влади.
34. Конституційні принципи місцевого самоврядування.
35. Основні форми діяльності територіальних громад як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні.
36. Місцевий референдум в Україні. Правове регулювання референдних відносин в місцевому самоврядуванні.
37. Муніципальне виборче право і виборчі системи. Муніципальна виборча система в Україні.
38. Місцеві вибори в Україні: правові засади, особливості та порядок проведення.
39. Загальні збори громадян за місцем проживання як форма участі населення у вирішенні питань місцевого значення.
40. Місцеві ініціативи, звернення громадян в органи місцевого самоврядування та громадські слухання як форми участі населення в здійсненні місцевого самоврядування в Україні.
41. Система місцевого самоврядування в Україні.
42. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: поняття, ознаки та процеси її конституювання в сучасній Україні.
43. Правовий статус людини – члена територіальної громади у місцевому самоврядуванні.
44. Муніципальні права людини
45. Сільські, селищні, міські ради як представницькі органи територіальних громад.
46. Правовий статус депутата місцевої ради. Правова природа депутатського мандату в місцевому самоврядуванні.
47. Сільські, селищні, міські голови як суб'єкти місцевого самоврядування.
48. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

49. Правовий статус районних і обласних рад.
50. Статус голів районної, обласної, районної у місті ради
51. Правовий статус органів самоорганізації населення.
52. Асоціації, союзи та інші форми добровільних об'єднань в місцевому самоврядуванні.
53. Поняття та правова природа питань місцевого значення як основних об'єктів локальної діяльності територіальних громад.
54. Делеговані повноваження в системі місцевого самоврядування.
55. Поняття та система функцій місцевого самоврядування.
56. Поняття і структура компетенції місцевого самоврядування. Розмежування компетенції в системі місцевого самоврядування.
57. Функції і компетенція територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування.
58. Політичні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
59. Економічні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
60. Соціальні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
61. Функції суб'єктів місцевого самоврядування в галузі культури.
62. Природоохоронні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
63. Основні зовнішні функції місцевого самоврядування.
64. Міжнародні зв'язки органів місцевого самоврядування.
65. Територіальні особливості здійснення функцій місцевого самоврядування. Функції територіальних громад сіл і селищ. Функції територіальних громад міст.
66. Особливості здійснення місцевого самоврядування в Києві і Севастополі.
67. Проблема організації та здійснення функцій місцевого самоврядування в Україні на регіональному рівні.
68. Особливості здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим
69. Інформаційні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
70. Функції суб'єктів місцевого самоврядування в галузі планування і програмування розвитку відповідної території.
71. Нормотворчі функції суб'єктів місцевого самоврядування.
72. Матеріально-технічні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
73. Бюджетно-фінансові функції суб'єктів місцевого самоврядування.
74. Контрольні функції суб'єктів місцевого самоврядування.
75. Механізм реалізації функцій і повноважень місцевого самоврядування.
76. Місцеве самоврядування та держава. Функції та повноваження органів державної влади в сфері місцевого самоврядування.
77. Компетенційні спори між місцевим самоврядуванням та органами виконавчої влади. Шляхи їх вирішення.
78. Сесія як основна організаційна форма роботи місцевої ради: порядок скликання та проведення.
79. Постійні та тимчасові контрольні комісії місцевих рад.
80. Служба в органах місцевого самоврядування в Україні.
81. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
82. Статут територіальної громади: порядок розробки, прийняття, державної реєстрації та набуття чинності.
83. Фінансово-економічна основа місцевого самоврядування в Україні
84. Територіальна основа місцевого самоврядування в Україні
85. Поняття і види юридичної відповідальності в муніципальному праві.
86. Відповідальність (самовідповідальність) територіальних громад в процесі вирішення питань місцевого значення. "Санкції" в механізмі відповідальності територіальних громад.
87. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.
88. Поняття та види гарантій місцевого самоврядування.
89. Судовий захист прав місцевого самоврядування. Право на судовий захист жителів – членів територіальної громади, органів місцевого самоврядування і посадових осіб місцевого самоврядування.
90. Адміністративна юстиція як форма судового захисту прав місцевого самоврядування.

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: Кол. монографія / В.О. Антоненко, М.О. Баймуратов, О.В. Батанов та ін.; За ред. В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. К.: Атіка, 2007. 864 с.

2. Баймуратов М.О., Батанов О.В., Кампо В.М., Музыка О.А. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб.: У 2 ч.: Ч. 2 / За заг. ред. П.Ф. Мартиненка. К.: Знання України, 2006. 120 с.
3. Барвіцький В.Ю., Батанов О.В. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб. У 3 ч. Ч. 3 / За заг. ред. П.Ф. Мартиненка. К.: Знання України, 2006. 284 с.
4. Батанов О.В., Кампо В.М. Муніципальне право зарубіжних країн: Навч. посіб.: У 2 ч.: Ч. 1 / За заг. ред. П.Ф. Мартиненка. К.: Знання України, 2005. 148 с.
5. Батанов О.В. Муніципальне право України: Підручник / Відповідальний редактор М.О. Баймуратов. Х.: «Одіссей», 2008. 528 с.
6. Корнієнко М.І. Муніципальне право України. Концептуальні та організаційно-правові питання: Навч. посіб. К.: Алерта, 2005. 144 с.
7. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України: Навч. посіб. К.: Атіка, 2003. 672 с.
8. Любченко П. М. Муніципальне право України: навч. посібник. Харків: ФІНН, 2012. 496 с.
9. Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О. В. Батанова, доктора юридичних наук, професора О. В. Марцеляка, доктора юридичних наук, професора А. Берлінгуера. Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. — 672 с.
10. Муніципальное право зарубежных стран (сравнительно-правовой анализ): Учебное пособие / Под ред. В.В. Еремяна. М.: Академический Проект; Фонд «Мир», 2006. 752 с.
11. Муніципальне право України: Підручник / В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.; За загальною редакцією В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. К.: Юрінком Інтер, 2006. 592 с.

Нормативні

12. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
13. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.11.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 91.
14. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90
15. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
16. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 40. – Ст. 290.
17. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 11. – Ст. 79.
18. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
19. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
20. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 48. – Ст. 254.
21. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24 червня 2004 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 2004. – №45. – ст.499.
22. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34. Ст. 1167.
23. Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 15 жовтня 1985 р.) // Збірка договорів Ради Європи: Українська версія / Рада Європи, Відп. за вип. Є.М. Вишневський. – К.: Парламентське ви-во, 2000. – С. 198-205.

24. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. // Місцеве та регіональне самоврядування України. – Вип.1-2(6-7). – К.,1994. – С.65-69.
25. Рішення Конституційного Суду України від 26 березня 2002 р. у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 28 Закону України „Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів” (справа про охорону трудових прав депутатів місцевих рад) // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14. – Ст. 767.
26. Рішення Конституційного Суду України від 18 червня 2002 р. у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад) // Офіційний вісник України. – 2002. – № 26. – Ст. 1233.
27. Рішення Конституційного Суду України від 6 липня 1999 р. у справі за конституційними поданнями 49 народних депутатів України і виконавчого комітету Вінницької міської ради щодо офіційного тлумачення статей 38, 78 Конституції України, статей 1, 10, 12, частини другої статті 49 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” (справа про сумісництво посад народного депутата України і міського голови) // Офіційний вісник України. – 1999. – № 27. – Ст. 1341.
28. Рішення Конституційного Суду України від 20 травня 2004 р. у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положення частини четвертої статті 12 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим (справа щодо сумісності посади сільського, селищного, міського голови з мандатом депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 22. – Ст. 1516.
29. Рішення Конституційного Суду України від 9 лютого 2000 р. № 1-рп/2000 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 6, частини першої статті 11, частини четвертої статті 16, пунктів 3, 5, 6, 9, 10, 16 частини першої статті 26, частин третьої і четвертої статті 41, частини шостої статті 42, статей 51, 52, 53, 54, частини четвертої статті 61, частини першої статті 62, частин першої, шостої, сьомої статті 63, частин четвертої, п'ятої, шостої статті 78, частин третьої, п'ятої, сьомої статті 79, абзацу третього пункту 2 розділу V „Прикінцеві та перехідні положення” Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” (справа про місцеве самоврядування) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 30. – Ст. 1283.

Додаткові

30. Баймуратов М.А., Григорьев В.А. Роль международных стандартов местного самоуправления в формировании компетенции публичной самоуправленческой (муниципальной) власти. Одесса: Фенікс, 2003. 160 с.
31. Баймуратов М.А., Буряк Т.М. Объектный состав публичной самоуправленческой (муниципальной) власти: Телеологические установки, идентификация, конституционно-правовая регламентация: Монография. Сумы: ВТД «Університетська книга»; М.: Транслит, 2007. 232 с.
32. Баймуратов М.О., Григор'єв В.А. Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні. О.: АО БАХВА, 2003. 192 с.
33. Батанов О.В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
34. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія. К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. 512 с.
35. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: Монографія / Відп. ред. М. О. Баймуратов. – К.: Видавництво „Юридична думка”, 2010. – 656 с.
36. Батанов О. В. Концептосфера муніципального права. Право України. 2020. № 10. С. 13–31.

37. Батанов О. В. Статус столиці України – міста Києва у дзеркалі сучасних законопроектних ініціатив: досвід експертного аналізу. Юридичний вісник України. 2020. № 1/2 (1–23 січня). 0,5 д. а. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/status-stolytsi-ukrayiny-mista-kyueva-u-dzerkali-suchasnyh-zakonoproektnyh-initsiatyv-dosvid-ekspertnogo-analizu-2/>
38. Батанов О. Проблеми конституційно-правового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. Голос України. 2020. № 97 (7354). 0,5 д. а. URL: <http://www.golos.com.ua/article/331993>
39. Батанова Н. Конституційно-правова відповідальність у сфері місцевого самоврядування // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 4. – С. 61–67.
40. Бондарь Н.С. Права человека и местное самоуправление в Российской Федерации. – Ростов-на-Дону, 1998. – 340 с.
41. Бориславська О. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад: Монографія. – Львів: ПАІС, 2005. – 208 с.
42. Велихов Л.А. Основы городского хозяйства: Общее учение о городе, его самоуправлении, финансах и методах хозяйства. – М.: Наука, 1996. – 480 с.
43. Выдрин И.В., Кокотов А.Н. Муниципальное право России: Учеб. для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА, 1999. – 368 с.
44. Голяк Л. В. Институт муниципального омбудсмана Республики Болгария. *Leges vitae*. 2014. № 1/2. С. 77–81.
45. Голяк Л. В. Інститут муніципальних омбудсманів Республіки Болгарія як важливий фактор громадського контролю за місцевою адміністрацією. Актуальні питання юридичної науки – 2013: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25 квітня 2014 р.). Львів: Львівський ін-т МАУП, 2014. С. 21–29.
46. Голяк Л. В. Конституційно-правова регламентація правового статусу та діяльності муніципальних омбудсманів: досвід зарубіжних країн. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С. 177–182.
47. Григорьев В.А. Местное самоуправление. Сравнительно-правовой анализ основ организации и деятельности. – Одеса: Юридична література, 2001. – 196 с.
48. Григорьев В.А. Становление местного самоуправления в Украине: Монография. – Одеса: Юридична література, 2000. – 112 с.
49. Институты самоуправления: историко-правовое исследование / В.Г. Графских, Н.Н. Ефремова, В.И. Карпец и др. – М.: Наука, 1995.
50. Казанчев Ю.Д., Писарев А.Н. Муниципальное право. – М.: Новый Юрист, 1998. – 288 с.
51. Кампо В.М. Порівняльне муніципальне право: цивілізаційний вимір // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, О.В. Кресіна. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Київський університет права НАН України, 2006. – С. 289-292.
52. Кампо В.М. Конституційна держава і місцеве самоврядування в політичній філософії України XIX-XX ст. // Конституція і конституціоналізм в Україні: вибіркові проблеми. Збірник наукових праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, Конституційного Суду України та самого Товариства / Відпов. ред. Мартиненко П.Ф. і Кампо В.М. – К.: Купріянова, 2007. – С. 166-183.
53. Кокотов А.Н., Саломаткин А.С. Муниципальное право России: Учебник. – М.: Юрист, 2006. – 383 с.
54. Крусян А.Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні: Навчальний посібник. – Одеса: Юрид. л-ра, 2001. – 164 с.
55. Кутафин О.Е., Фадеев В.И. Муниципальное право Российской Федерации: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2002. – 552 с.
56. Орловский А. Опыт города Одессы по разработке устава территориальной громады. – Одесса, 2003. – 48 с.
57. Орловский А.С. Создание условий для развития локальной демократии (на примере города Одессы). – Одесса: Хоббит, 2003. – 48 с.

58. Орловский А.С. Создание, организация работы и ликвидация органов самоуправления населения в городе Одессе. Методические рекомендации (2-е изд., дополненное и измененное). – Одеса: ХОББИТ-ПЛЮС, 2006. – 180 с.
59. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. – Львів: Літопис, 2002. – 196 с.
60. Пархоменко В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні 1990-х років. – К.: Інститут демократії імені Пилипа Орлика, 1999. – 252 с.
61. Чудик Н.О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права: проблемні питання теорії // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 3. – С. 131–137.
62. Чудик Н.О. Акти суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: правова природа та проблеми класифікації // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 4. – С. 83–88.
63. Шаповал В.М. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування // Право України. – 2002. – № 3. – С. 48–54.